

majd példaképpül. Különösen kiválónak kell tartanunk ugyanis szerkesztésmódját, a fejezetek szerencsés csoportosítását, áttekinthetőségét, valamint a mű remek kiállítását. Szükségesnek látszanék azonban, hogy az újabb kiadás bővebben legyen illusztrálva és az egyes fejezetek, melyek egyébként is igen terjedelmesek, önálló kisebb alakú kötetként jelenjenek meg, minek folytán egyrészt az elavulók könnyebben pótolhatók lennének, másrészt a mű kezelése is célszerűbb volna.

Bizonyára a magyar könyvtárosok is nagy haszonnal forgathatják e szépen és általában jól megírt köteteket, noha ez alkalommal is elkedvetlentő, hogy a hazai eredményekről, melyek pedig sok tekintetben méltóan sorakoznának a külföldiek mellé, még e tárgyilagosan szerkesztett műben is vagy semmi, vagy csak kevés és jórészt téves említés történik. De amint ez nagyrészt a mi hibánk, a mi fedadatunk az is, hogy az újabb kiadásban e hiányos felvilágosítások megadásával minél jobban kiküszöböltessék.

Kívánatos volna, ha ezen alapvető mű nálunk sem maradna hatástalan. De legszükségesebbnek azt tartanám, ha vagy a legfontosabb fejezetek lefordítása révén, vagy talán — legalább részben — még inkább az azok figyelembe vételével megírandó magyar szakkönyvsorozat útján mi is mielőbb kiadhatnánk a magyar könyvtárosok kellő szakképzettsége érdekében a könyvtártudomány magyar kézikönyveit.

NYIREŐ ISTVÁN.

Breyer Mirko: *Südslavische Rara et Rarissima.* Wien—Leipzig—Zürich, 1937. 39 l. 8°.

A horvát irodalomtörténet érdemes agg művelője, hosszú időközön át Zágráb egyetlen tudományosan képzett antikváriusa, jelen kis munkájával minden bibliofilt őszinte hálaóra kötelezett. A XV. és XVI. század délszláv nyomtatványait mutatja be a filológus és a bibliográfus pontossága mellett 37 szép reprodukcióval is. Olyan világ ez, mely a nyugaton is alig ismeretes. A könyvecske sok magyar vonatkozása miatt bennünket különösen érdekel.

A legrégebb horvát nyomtatvány egy 1483-ból való, Velencében készült glagolita misekönyv. Az ezt megelőző kéziratok glagolita misszálék közül kettőnek van magyar kapcsolata. NAGY LAJOS egyik udvarfia, NOVAK nemes úr, számára 1368-ban készült egy ilyen pergamen kódex. VUKČIĆ HRVOJE spalatói herceg 1405-ben írt glagolita misszáléja állítólag MÁTYÁS király könyvtárába került. Bizonyos az, hogy 1889-ben a török szultán Corvina-ajándékával került hozzánk vissza és 1891-ben JAGIĆ WICKHOFF és THALLÓCZY szerkesztésében látott napvilágot. A legrégebb, horvát területen nyomtatott glagolita misszálé a zenggi 1494-ből való misekönyv, melynek egyetlen

ismert példánya a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában őriztetik. Ezt ASBÓTH OSZKÁR mutatta be a szlavisztikának, amit BREYER nem említ. Ezután a gótbetűs horvát inkunábulumokat tárgyalja. A legrégebb közöttük a spalatói BERNARDINUS fráter 1495-ben Velencében nyomtatott *Lectionariuma*. A horvát bibliográfus megismertet bennünket a fiumei glagolita-nyomatványokkal is, majd a legrégebb szerb nyomtatvánnyal, a cetinjei Oktoihhal (1494), mely az akkori montenegrói uralkodóház, a CRNOJEVIĆEK, címerével van díszítve. A montenegrói VUKOVIĆ BOŽIDAR vajda a török elől menekülve Velencében szerb nyomdát alapított, mely 1519—38 között működött. A legrégebb belgrádi szerb nyomtatvány 1552-ből való. Egy evangélium, melyet a ragúzai GUNDULIĆ TROJÁN készített. Bosznia külön írásával, a horvát cyrillicával, vagy bosančicával 1512-ben Velencében készült az első nyomtatvány, egy katolikus imakönyv.

A XVI. században virágzásnak indult dalmáciai horvát irodalom termékeinek csak kis része látott a maga korában nyomdafestéket. A sok másolat kielégítette az olvasóközönség igényeit. A nyomtatott művek túlnyomólag Velencében készültek. Itt adták ki LUCIĆ HANNIBAL műveit (1556, 1585). BREYER elmulasztja megemlíteni, hogy LUCIĆ legfontosabb műve, az első horvát világi tárgyú dráma, a *Robinja* (A rabnő) magyar hősök nevéhez fűződik. Magyar tárgyú KRNDARUTIĆ *Vazetje Szigeta grada* című kis eposza (1584) is, a Szigeti veszedelem első horvát feldolgozása. BREYER az eposz forrásául BUDINA SÁMUEL krónikáját jelöli meg, holott 1912 óta ki van adva ČRNKO eredeti horvát műve, melyből BUDINA a maga nem éppen hű latin fordítását készítette és a horvát irodalomtörténet azt is kimutatta, hogy KRNDARUTIĆ ČRNKO műveit használta. KRNDARUTIĆ és a Zrínyiász kapcsolatáról sem BREYER, sem a horvát irodalomtörténet nem tud, pedig a Zrínyiász horvát fordításban is megjelent. Velencében adta ki (1595) a sebenicói VERANTIUS FAUSTUS, később csanádi püspök, ötnyelvű (latin-olasz-német-horvát-magyar) szótárát, az első horvát szótárt. A munka végén egy öt lapnyi függelék van ilyen címen: *Vocabula dalmatica* (értsd horvát), *quae Ungari sibi usurparunt*.

A szlovén irodalom legrégebb nyomtatványai TRUBAR PRIMUS reformátori működésével állanak kapcsolatban. 1550-ben két kis szlovén katekizmust adott ki Tübingenben. E városhoz fűződik TRUBAR és követői jóformán egész munkássága. Az említett két könyvben ugyan azt olvassuk: „gedruckt in Sybenbürgen durch den Jernei Skuryaniz“, de csak a cenzúra félrevezetését célozta. Tübingenben latin-, cirill- és glagolitabetűs horvát nyomtatványok is jelentek

meg, melyek szintén Luther tanait terjesztették igen kevés sikerrel. Egyik ilyen Tübingenben tevékenykedett horvát reformátor, az isztriai CONSUL ISTVÁN, HANS VON WEISPRIACH meghívására 1568—1579 között a mai Burgenlandban, Kismartonban és vidékén működött mint prédikátor az ottani horvátok között. A horvát reformáció egy másik ága a szigetvári hős fiának, ZRÍNYI GYÖRGYNEK, Nedelišćén, a Muraközben alapított nyomdájához fűződik. ZRÍNYI nyomdásza a lengyel eredetű, de bécsi származású HOFFHALTER RUDOLF volt, aki előzőleg több éven Magyarországon próbált szerencsét mint protestáns vándornyomdász. A rövid életű nedelišćei nyomda termékeiből BUČIĆ MIHÁLY horvát kálvinista prédikátor két műve cím szerint, PERGOŠIĆ IVÁN Werbőczy-fordítása (1574) meg négy példányban ismeretes.

Megemlékszik BREYER a Horvátország számára idegenben készült latin őnyomtatványokról is. Az első *Breviarium Zagrabienense* Velencében készült (1484), Rómában és Pesten őriztetnek példányai. E breviarium második kiadásának (1505), mely szintén Velencében készült, egyetlen ismert példánya a pesti ferences-kolostor birtokában van.

Füzete záradékában felsorolja BREYER azokat, akik munkájában segítségére voltak. Itt is akad magyar vonatkozás: a horvát tudósok hosszú sorában egy magyar kroatista is szerepel: e sorok szerény írója.

BAJZA JÓZSEF.

Pais Károly: *A két Kisfaludy Sándor.* Simon és Garab könyvnyomdája, Cegléd, 1937. 8°. 53 + 3 sztl. l.

PAIS KÁROLY értekezése, mely a „literátor“ és a „patrióta költő“ KISFALUDY SÁNDORRÓL szól, a könyvészt két szempontból érdekli. Bevezetésében KISFALUDY SÁNDOR műveltsége megszerzésének állomásai-val, irodalmi ismereteivel, a „Könyvbéli Virágok“-kal (idézetgyűjteményével) és könyvtárával foglalkozik. A vonatkozó irodalom alapos ismeretével s a KISFALUDY SÁNDOR műveiben előforduló hivatkozások, a „Könyvbéli Virágok“ c. idézetgyűjteménye és CSÁSZÁR ELEMÉRTŐL kiadott könyvtárjegyzéke alapján állapítja meg, hogy olvasmányai a klasszikus költők, a magyar irodalom, Bécsben a német írók, a francia fogságban PETRARCA és a francia szerelmi költészet, szabadulása után főként német munkák. Az angol irodalommal kevesebbet foglalkozott, de SHAKESPEARET ismerte s a „Könyvbéli Virágok“-ban találunk SHAKESPEARE-idézetet is. Valószínű, hogy olvasója volt MÜLLER FERENC győri könyvkötő „Olvasó Kabinét“-jének, mely 1789 őszén nyílt meg. — A „literátor“-ról szóló fejezetben pedig érdekes és tanulságos példáját látjuk annak, mi módon lehetséges helyesírási megfigyelések alapján megállapítani egy író kéziratának keletkezési